De Huiszwaluw op postzegels en andere filatelistische elementen

Peter van Nies

Aankomst
Doorgaans komt de Huiszwaluw in de loop van april langzaam 'binnendruppelen' vanuit zijn Afrikaanse overwinteringsgebieden. Burundi heeft een postzegel uitgegeven waarop de Huiszwaluw staat afgebeeld. Dat geeft aan dat het daar een bekende vogel is. Zij arriveren gemiddeld genomen wat later dan Boerenzwaluwen. Toen ik enige tijd geleden in een dorpje nabij Cochem aan de Moezel op vakantie was, trof ik daar een compleet overzicht aan van aankomst- en vertrekdata van de laatste vijfentwintig jaar. De aankomstdatum varieert daar van 7 april tot 23 mei, een verschil van bijna zeven weken!

Verschillen
De Huiszwaluw en de Boerenzwaluw worden nog wel eens met elkaar verward, maar bij nadere beschouwing zijn de verschillen toch wel evident. De Huiszwaluw (ongeveer 13 cm groot) is vooral herkenbaar aan zijn donkere bovenzijde met witte stuitvlek en de licht gevorkte staart; kenmerken die vooral tijdens de vlucht opvallen. De onderzijde is volledig wit op de staart na, en zelfs de poten zijn wit bevederd. Zijn vleugels zijn hoekig en tamelijk breed en kort.
De Boerenzwaluw is iets groter (18 cm), heeft een geheel donkere bovenzijde en, doordat de buitenste staartpennen veel langer zijn, is de staart veel dieper gevorkt. Hij heeft bovendien een rode keel en een rode vlek boven de snavel en de vleugels zijn wat langer en slanker.

Wintervogel op een postzegel van 6,50 F in Burundi. De Huiszwaluw moet daar een bekende vogel zijn.

Op een gevel in Ediger-Eller – een dorpje in de buurt van Cochem – zijn jarenlang de aankomst- en vertrekdata van zwaluwen genoteerd.

Steile rotswanden en kliffen
De Huiszwaluw is van oorsprong een rotsbewoner: in sommige delen in het zuiden van Europa kunnen we nog steeds de nesten tegen steile rotswanden en kliffen aantreffen. Als cultuurvolger echter heeft hij ook onze huizen ontdekt als goed alternatief. Hij nestelt bij voorkeur onder een lichtgekleurd dakoverstek aan de buitenkant van huizen Op een telegram uit Hongarije is een huiszwaluwnest te zien, dat geplaatst is onder een dakoverstek. De zwaluwen die er bij vliegen, zijn Boerenzwaluwen.
De Boerenzwaluw nestelt normaal gesproken binnen in stallen en schuren. Huiszwaluwen zijn erg honkvast en keren bij voorkeur terug naar de plaats waar ze het voorgaande jaar ook gewoond hebben. Zodra ze terug zijn,

Op een postzegel uit Malta is mooi het verschil tussen Boeren- en Huiszwaluw te zien.

zullen ze beginnen met het herstel van het oude nest of met de bouw van een nieuw nest. Het is een erg sociale vogel. Hij broedt altijd in kolonies en de nesten zitten vaak dicht bij elkaar of zelfs tegen elkaar aan. De grootste kolonies vindt men in de buurt van grote waterpartijen vanwege de vele insecten en modder die daar te vinden zijn. Eén kolonie wil ik hier speciaal noemen en wel die in Lage Zwaluwe in Noord-Brabant. In 1996 werden hier nog 103 nesten geteld; in 2010 waren dat er al 244!

De mooie gevorkte staart en de witte stuit zijn duidelijk te zien op een postzegel van Ascension.

Problemen bij nestelen

Landelijk is het aantal broedparen van de Huiszwaluw drastisch teruggelopen sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw. Informatie over deze achteruitgang is elders te vinden in dit nummer. Ikzelf tel nu al voor het tiende jaar de kolonies in enkele woonkernen van de gemeente Venlo. Daarbij heb ik kunnen vaststellen dat er verscheidene oorzaken zijn waardoor kolonies kunnen groeien dan wel afnemen. Het is voor de vogels moeilijker geworden om goed nestmateriaal te vinden, zoals modder of leem.

Ook de moderne manier van huizenbouw, dikwijls zonder -lichtgekleurde- overstek en met zeer glad materiaal, bemoeilijkt het bouwen van nesten. We zouden ze een handje kunnen helpen door het plaatsen van kunstnesten.

Degenen die dat doen, zijn zwaluwvrienden. In Bad Schwalbach (Duitsland) is men dat kennelijk, ook als men daarvoor de frankeerstempel als maatstaf neemt.

Sommige mensen verwijderen nesten, omdat ze bang zijn voor poepoverlast. Vooral als er jongen zijn, worden er veel uitwerpselen geproduceerd, die gewoon over de rand van het nest worden gedeponeerd. Door een plankje onder het nest aan te brengen kan men de uitwerpselen opvangen, waarmee het 'probleem' is verholpen.

Op vakantie

In Zuid-Duitsland zag ik plankjes die horizontaal tegen de gevel waren bevestigd, maar dan iets schuin aflopend naar de straatzijde. De poep valt er op en zolang het droog is blijft die ook liggen. Maar zodra het regent, spoelt de hele handel er vanaf en gelijk het riool in. Geniaal bedacht, behalve als je er op het verkeerde moment onderdoor loopt!

Het verschil tussen de Huiszwaluw en Boerenzwaluw is in de vlucht goed te zien.

Nestgedrag

Als het bolvormige nest, dat geheel is opgebouwd uit bolletjes klei of een andere modderige substantie – mest vermengd met speeksel en een enkel grassprietje – klaar is, worden er vier tot vijf witte eieren gelegd. Zowel het vrouwtje als het mannetje bebroedt de eieren, die naarmate de tijd verstrijkt steeds meer vlekjes gaan vertonen. Na ongeveer twee weken komen deze uit en na nog eens drie weken vliegen de jongen uit. Die worden daarna nog enige tijd gevoerd.

Meestal broeden Huiszwaluwen twee tot zelfs drie keer in één seizoen. Ze gebruiken daarvoor steeds hetzelfde nest, als dit tenminste

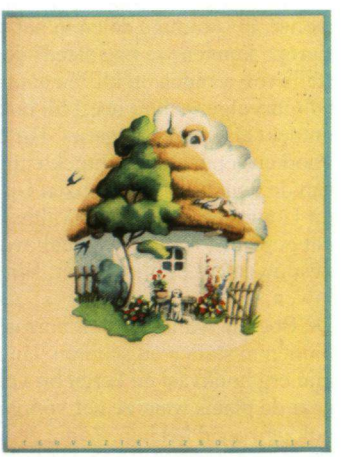

Huiszwaluwnest onder een lichtgekleurd dakoverstek.

Herstel of nieuwbouw?

Frankeerstempel van de voormalige gemeente Hooge en Lage Zwaluwe.

Nieuwbouw van een zwaluwnest is afgebeeld op een postzegel uit Noord-Korea.

Huismussen staan bekend als krakers van huiszwaluwnesten.

De vindkans van nestmateriaal is moeilijker geworden.

Insectenvangst, afgebeeld op een postzegel uit Guyana.

Frankeerstempel van Bad Schwalbach.

Aanvlucht naar het nest op een postzegel van Andorra.

niet van de muur naar beneden is gevallen. In dat geval zullen ze eerst een nieuw nest moeten bouwen.

Nestbouw

Jongen uit het eerste legsel helpen vaak mee met het grootbrengen van jongen uit volgende legsels. Ze hebben nog wel eens last van Huismussen die optreden als 'krakers'. Soms willen ook Ringmussen zich eens een nest toe-eigenen. Je kunt dat meteen zien aan de grassprieten en/of veren die er dan uitsteken. Ook maken ze de ingang vaak wat groter. Huiszwaluwen zijn net als Boerenzwaluwen insecteneters en daar zijn ze erg goed

in! Ze eten enorme hoeveelheden muggen en andere vliegende insecten die in de vlucht gevangen worden.
Hun wendbaarheid komt hun daarbij zeer goed van pas. Eén paartje Huiszwaluwen dat twee broedsels grootbrengt met telkens twee jongen, verorbert vele duizenden insecten per seizoen. Het zijn daardoor zeer nuttige vogels: daar kunnen geen chemische bestrijdingsmiddelen tegenop!

Zingen

Huiszwaluwen kunnen ook 'zingen' en dat doen ze voornamelijk tijdens de vlucht. Stel je daar echter niet te veel bij voor, want hun zang is niet veel meer dan een aanhoudend gebrabbel en gepruttel zonder echt muzikaal te worden: een vrolijk kwebbelgeluidje. Als je het eenmaal kent, herken je ze er meteen aan als ze overvliegen. Ik hoor ze dan ook meestal eerder dan dat ik ze zie. In de loop van september vertrekken ze weer naar Afrika om te overwinteren.
Voor zo'n verre reis hebben ze een goede conditie nodig en daarom verzamelen ze zich van tevoren in moerasgebieden om zich tegoed te doen aan de daar aanwezige insecten en 'op te vetten'. Ondanks de vele gevaren waarmee ze onderweg bedreigd worden, slaagt een groot gedeelte er toch weer elk voorjaar in om veilig naar Nederland terug te keren. De laatste jaren is er zelfs plaatselijk sprake van een lichte toename: een verheugende ontwikkeling!

Huiszwaluwen overwinteren onder andere in Ciskei (Zuid-Afrika).

De auteur van dit artikel is thematisch filatelist. Vanuit deze achtergrond is hij zowel geïnteresseerd in vogels als in hun afbeeldingen op filatelistische elementen. Hij is bestuurslid van de Motiefgroep Ornithologie (*http://www.mg-o.de*), een gespecialiseerde, internationale vereniging van vogelfilatelisten. Dit artikel is het tweede over vogels in de filatelie in dit tijdschrift. Na de aandacht voor de Boerenzwaluw in 2011 worden dit keer de schijnwerpers gericht op Huiszwaluwen. Als echte zomervogel zijn zij één van zijn favorieten.

■ P. van Nies, Zonneveld 126, 5923 KW Venlo-Blerick, e-mail: pvannies@hetnet.nl.